

Blahoslav, Jan

Čejka, Mirek (editor); Šlosar, Dušan (editor); Nechutová, Jana (editor)

Liber V [o některých figurách menších k české grammatyce přináležících]

In: Čejka, Mirek; Šlosar, Dušan; Nechutová, Jana. *Gramatika česká Jana Blahoslava*. Vyd. 1. V Brně: Masarykova univerzita, 1991, pp. 263-281

ISBN 8021002522

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/122482>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

O některých figurách menších k české grammatyce přináležících

Prosthesis

j

t. když se litera přidá napřed k slovu. Jako když diš *jsou*, od toho slova *jest*. Místo *jsou* píšeme *sou*; však někdy in pronuntiatione¹⁵²⁹ drobet se té litery *j* a neb jejího hlaholu drbne. Jako když diš: *nejsi nic dobrého*, muliercularum phrasis,¹⁵³⁰ item: *nejsi hoden toho*. Ale o tom napřed v Grammatyce šíře povědíno.¹⁵³¹

ob z

Zvláštní, obvláštní, věc jakákoli, dobře se říká; ale někteří kazí ta slova říkajíce a nebo píšíce *obzvláštní*, přidávajíce z bez potřeby; jiní pak ujímajíce říkají a nebo píší *obláštně*. Nerádi lidé na prostředku zůstanou. Divné hlavy nemohou než divně mluvíti, mudrovati. Ale středmý člověk, dosti na těchto slovích má: *zvláštní, zvláště, zvláštně, a nebo obvláštní, obvláštnost, obvlaštně*, nechaje toho přidavání z a nebo ujímání v./

v

(256b) *Vopilý*, moha říci neb napsati *opilý*. Ale *jest* v tom veliká nejednostejnost. Nebo někteří, a zvláště na Moravě, píší (a též i mluví) takto: *oběd, oves, okno*; vostřeji a bystřeji Čechové: *voběd, voves, vokno*. Někdy propter euphoniám¹⁵³² dobré *jest*

¹⁵²⁸ Liber V   Kniha pátá

¹⁵²⁹ in pronuntiatione   ve výslovnosti

¹⁵³⁰ muliercularum phrasis   babský obrat

¹⁵³¹ viz fol. 35b—37b; srov. také 110a

¹⁵³² propter euphoniám   kvůli libozvučnosti

přidati *v*; jako: *jedno-voký*; odjal-li by *v* i nepěkně stane, i nezpůsobně se vyřkne. Viz Math<aei> 9g.¹⁵³³ — Item: *opil se, vopil se*; poslední Čechům obvyklejší. *Ožít se, vožít se, vožralý*; lépe cum prothesi.¹⁵³⁴ Nebo to slovo *ožralý* jest tolikéž jako by řekl *obežralý*; jako kdyby někdo chleba pecen vůkol okousal nebo obežral. Ale *vožralý* míní se *vopilý*.

Střída ἐφφημερία.¹⁵³⁵ Luc<ae> 1: z *střidy Abiášovy*,¹⁵³⁶ ex vice Abiae. Odtud *střidník* ještě slove v Čechách, kaplan pomocník farářů. Staří psávali z *třidy*; mnoho sem pargamenových psaných velmi starých exemplářů viděl, všude tak bylo psáno bez toho *s*. Čeští pak impressorové přidávají *s*, nemnoho na tom záleží, piš jak se komu líbí.

Cautio¹⁵³⁷

Někdy však affectant,¹⁵³⁸ překřepčují, ut sic dicam,¹⁵³⁹ Čechové někteří, říkajíce *vobět*. Netřeba tu *v* neb někdy *v* bývá tu/(257a) praepositio;¹⁵⁴⁰ jako, *Krystus se vydal v obět živou* etc., *v oběti Krystově*, in oblatione Christi. *Den ode dne*, přidáš-li *v*, ineptum et affectatum erit.¹⁵⁴¹

Z

Zoustní oznamování, ita quidam inepte proferunt,¹⁵⁴² nepotřebí tu *z*. Quidam insulse scripsit:¹⁵⁴³ *k zoustní řeči víra býti má*. — Beneš Marci 1 *zlekli se*¹⁵⁴⁴ vyložil; lépe říci: *lekli se*.

Také i toto poněkud zdá se přináležeti ad hanc figuram.¹⁵⁴⁵ Když se při proměně accidentium¹⁵⁴⁶ přidává *s* ad verbum¹⁵⁴⁷ jako při tom slovu *hřeším, shřešil sem, shřešil si*; podobně jako Němci: *gemacht*, a jako Řekové: *λέγω, λέλεχα*.¹⁵⁴⁸ — Item *píti, napíti se, opiti, připíti, dopiti, vypiti, upiti, zapiti*; ač při těch slovích et praesens tempus má tu prothesim:¹⁵⁴⁹ *připíjím, dopíjím* etc. Podobně témeř i při tom *činil, učinil*; však nedobře by řekl *učinuji*. — Item: *roditi se, naroditi se*. A z toho *rod, národ*. Někomu by se mohlo zdáti, že ta slova jsou jedné a též moci,¹⁵⁵⁰ *rod a národ*; ale máš znám býti rozdíl tento mezi nimi. *Rod* jest něčí rodina, t. přátelé krevní, bratrové,

¹⁵³³ správně má být Mar. 9 G; jde o místo v Mk 9,47, které v Blahoslavově překladu Nového zákona z r. 1568 zní: *dobré jest tobě jednookému vjíti do království Božího* s marginální variantou *jednovokému*

¹⁵³⁴ cum prothesi s přisunutím hlásky

¹⁵³⁵ ἐφφημερία původně pořadí podle denního řádu, tj. jeden z kněžských oddílů, které konaly službu v ohrámě a po týdnu se střídaly; později oddíl vůbec

¹⁵³⁶ L 1,5

¹⁵³⁷ cautio výhrada

¹⁵³⁸ affectant přehánějí

¹⁵³⁹ ut sic dicam abych tak řekl

¹⁵⁴⁰ praepositio předložka

¹⁵⁴¹ ineptum et affectatum erit. bude to nejapné a přehnané.

¹⁵⁴² ita quidam inepte proferunt někteří to vyslovují takto nejapně.

¹⁵⁴³ Quidam insulse scripsit: Kdosi nepovedené napsal:

¹⁵⁴⁴ Mk 1,27

¹⁵⁴⁵ ad hanc figuram. k této figurě.

¹⁵⁴⁶ accidentium případků, nepodstatných znaků; zde derivačních nebo gramatických afixů, popř. sekundárních gramatických kategorií.

¹⁵⁴⁷ ad verbum ke slovesu

¹⁵⁴⁸ λέγω, λέλεχα mluvím, promluvil jsem

¹⁵⁴⁹ et praesens [...] prothesim i přítomný čas má tu přisunuté hlásky

¹⁵⁵⁰ jedné a též moci stejného významu

strejcové, ujcové, tety etc., a nebo i příbuzní. Ale to slovo *národ* est generalius;¹⁵⁵¹ nebo jim se míní některá krajina, a nebo lid mnohý v jedné krajině bydlící, aneb/(257b) jednoho jazyka užívající. Jako říkáme: *národ německý*, die deutsche Nation, *národ turecký*, *židovský*, *saracenský*¹⁵⁵² etc. Hinc dicitur:¹⁵⁵³ *národové a pokolení* etc.

Inepta prosthesis¹⁵⁵⁴ a směšná bývá při tom slovu *obrus*. Nebo někteří Moravci hloupější, chtějí český mluvití říkají *vobrus*; ale *ubrus* Čechové říkají, a posmívajíce se Moravcům, za ratolesti toho slova *obrousiti*, *vobrousiti*, *brus* etc. jejich slovece to pokládají. Ač by take i Čechu mohlo řečeno býti, že ubroušení nože neb sekery, tež stati se může, jako i obroušení všudy vůkol etc. — Beneš Mar<ci> 1 *zlekli se*,¹⁵⁵⁵ ničemně vyložil; lépe říci *lekli se*; odtud bývá jiné slovo formae frequentativae¹⁵⁵⁶ *zlekali se* = perterrefacti sunt, *ulekli se*, zstrašení sou.

Aphaeresis

Figura jest, té první odporná.¹⁵⁵⁷ Nebo odjímá od slova literu popřední. Jako

k

díš-li: *dyby chtěl*, po moravsku et inepte;¹⁵⁵⁸ lépe Čechové cum prothesi:¹⁵⁵⁹ *kdyby chtěl*.

po

Třeba mi toho, též moravský mluvení způsob; Čechové říkají *potřeba*, a nebo vostřeji: *potřebí*, quod multo venustius est.¹⁵⁶⁰ A mnoho jest těch slov v úbyceji Moravcům: jako *oves*, *oběd*, *orel*, *oral*, etc./ (258a) *Třebat jest i nám opatrn. sti*, potřebí. *Netřeba těch omluv*, nepotřebí.

Epenthesis

Ta vprostřed slova přidává literu nebo syllabu. Jako u latiníků *induperator*.¹⁵⁶¹

e

Takž podobně u Čechů: *k křtu*; hned nelze toho říci, protož přidávati jest obyčej: *ke křtu nesou dítě*, a neb per periphrasin:¹⁵⁶² *sk služebnosti křtu*, a neb *k svalému křtu*, a nebo graeco more, per infinitivum:¹⁵⁶³ *nesou dítě křtiti*; et hoc est fere usitatissimum.¹⁵⁶⁴ — Mat<thaei> 18a: *ve jmenu mém*.¹⁵⁶⁵ Díš-li *v jmenu*, nezpůsobně a nesnadně to vyřkneš (podobně jako by napsal *a neb bezrukému*; přidati musíš *o: a nebo bezru-*

¹⁵⁵¹ est generalius je obecnější, širší

¹⁵⁵² *národ saracenský* Arabové

¹⁵⁵³ Hinc dicitur Z toho důvodu se říká

¹⁵⁵⁴ Inepta prosthesis Nevhodné přisouvání hlásky

¹⁵⁵⁵ Mk 1,27

¹⁵⁵⁶ formae frequentativae opětovací formy

¹⁵⁵⁷ odporná opačná, protikladná

¹⁵⁵⁸ et inepte a nejnepě

¹⁵⁵⁹ cum prothesi s přisunutím hlásky

¹⁵⁶⁰ quod multo venustius est. což je mnohem hezčí.

¹⁵⁶¹ *induperator* imperátor, císař, velitel, pán

¹⁵⁶² per periphrasin opisem

¹⁵⁶³ graeco more, per infinitivum řeckým způsobem pomocí infinitivu

¹⁵⁶⁴ et hoc [...] usitatissimum. a toto je skoro nejběžnější.

¹⁵⁶⁵ Mt 18,5; v textu má zřejmě být 18 A

kému). — Item Mar<ci> 2: *a nesen ode štýř*,¹⁵⁶⁶ *diš-li od štýř*, hladké vyřknutí zkazš. *Ode zlého*, a nebo *od zlého*; obé se užívá.

Některé epenthesis¹⁵⁶⁷ jsou takové, ješto s nimi i bez nich jednotejně, dobře nebo zle jest. Jako: *bez vši viny*, *beze vši viny*. Ač by někdo sciolus¹⁵⁶⁸ to první štrafovati mohl řka: jakáž je to vši vina = pediculatorum, *veš*, pediculus. — *Můžete-li jiti se mnou* = *můžete-li*; utrunque receptum.¹⁵⁶⁹ *O poříž*¹⁵⁷⁰ *ji naše srdce*, viž v Starých

j

písních¹⁵⁷¹ D 1. Sic prostě Moravec by napsal *o poříž jí*; sed figuratum elegantius.¹⁵⁷² Ač by mohlo býti řečeno, že ne pro figúru/(258b) epenthesis,¹⁵⁷³ ale pro vlastnost slova toho, má se *j* přidati; nebo řkáme *čiji* (t. cítím), *čiješ*, *čije*, *čijž*, *pořížž*.

no

Ustanovení, ustavení; obé dobré, tamen prius est magis theologicum.¹⁵⁷⁴

ov

Jaký, jakový, jakýmž, jakovýmž; první způsob nyní obyčejný, druhý staročeský jehož někteří užívají, dosti pěkný, však affectatum videtur.¹⁵⁷⁵ — Rovně jako někteří, májice říci *kdys*, i řeknou *kedys* aby se s jinými nesrovnali ale ukázali se cos zvláštního, následující v tom některých velikých můžů, zda by aspoň i tudy také velicí byti mohli, jsouce slavných můžův *κακόζηλοι*.¹⁵⁷⁶ — A tolikéž při tom slovcí *kams*, *kamsi*, a *kamos*, *kames se podělo*, *kams* a nebo *kam si se poděl*.

u

K požitku svému to obrátím; lépe *diš ku požitku*, interposita litera *u*.¹⁵⁷⁷ a neb *rei k užitku*. — Item *ku ránu*, a ne *k ránu*, *ku raní* a ne *k raní*. Item *k ránu*, *k raní*; lépe *ku ránu*, *k raní* etc.

Chceme-li, chceme-li; obé české. Moravci: *chcem-li*; agrestius.¹⁵⁷⁸ — *V krvi se ukálel*, běžné mluvení; *ve krvi Krystově obmyt*,¹⁵⁷⁹ theologicum,¹⁵⁸⁰ vážnější slovo pro přidání toho *e*. — *Faryzeje Pán zahambíl*; lépe než *faryzeje*; vide nostram versionem Testam<enti>.¹⁵⁸¹ *Causa huius interpositionis est euphonia; evitari enim/(259a) hac ratione poterit haec αισχρολογία, quae ex hac primae syllabae variatione provenit.*¹⁵⁸²

¹⁵⁶⁶ Mk 2,3

¹⁵⁶⁷ epenthesis vsuvky

¹⁵⁶⁸ sciolus nedouk, chytrák

¹⁵⁶⁹ utrunque receptum obojí běžné

¹⁵⁷⁰ *pořížž* 2. os. sg. imper. slovesa *pořítí* (tj. pocítit, zpozorovat)

¹⁵⁷¹ bratrský kancionál z r. 1541, píseň Adama Šturma *Pozorujtež, věrní, milosti Boha svého*

¹⁵⁷² sed figuratum elegantius. ale s figúrou je to vkusnější.

¹⁵⁷³ epenthesis vsuvku

¹⁵⁷⁴ tamen [...] theologicum. ale to prvnější je teologičtější.

¹⁵⁷⁵ affectatum videtur. zdá se násilné.

¹⁵⁷⁶ *κακόζηλοι* špatní napodobitelé

¹⁵⁷⁷ interposita litera *u* s vložením hlásky *u*

¹⁵⁷⁸ agrestius méně uhlažené

¹⁵⁷⁹ srov. Zj 1,5

¹⁵⁸⁰ theologicum náboženské

¹⁵⁸¹ vide [...] Testamenti. viz náš překlad Zákona. srov. např. v Blahoslavově překladu Nového zákona z r. 1588 J 12,42: *pro Faryzeje nevyznávali ho*

¹⁵⁸² *Causa* [...] provenit. Důvodem této vložky je libozvučnost; tak se totiž bude možno vyhnout této kakoforii, která vzniká touto změnou první slabiky.

er

Ničemerný bídníte; lépe říci ničemný etc.

oj

Některí polonisantes¹⁵⁸⁴ téměř, říkají i pší *moje*; lépe říci *mé*. *Moje ruce, moje oči, ó moje dítě*, Poláci a Slezáci říkají, affectare *καινοφανίαν*, insulsissimus est ornatus.¹⁵⁸⁵

he

Jan 11: *ničehož neznáte*.¹⁵⁸⁶ Některí per ineptam epenthesim:¹⁵⁸⁷ *ničehož*; jini zase syncopen¹⁵⁸⁸ dělají: *ničehuž*, graeco more contractis literis;¹⁵⁸⁹ nejlépe prostě říci: *vy nič nevíte neb neznáte*.

Odolati, reluctando vincere.¹⁵⁹⁰ Dobré slovo, kazí je některé říkající *odvolati*. Ješto *odvolání* jest avocatio, *odvolati někoho od hry, pítí etc.* Item, *odvolal, odvolati má svého kacířství* = palinodiam canere.¹⁵⁹¹

i

Přijde = přijde, staří říkali; nepřijemný již archaismus, a není ho žádná potřeba. — To slovo *meľi*, viscus,¹⁵⁹² odtud má původ že meľli = fallit, nebo není k jiným ratolestem podobné quam non sua seminat arbor,¹⁵⁹³ jako by se přirození na něm meľlilo; a některé je předce tak zprosta jmenují *meľli*; ale lépe jest říkati *meľti*, ad differentiam conservandam inter verbum/(259b) fallit, *meľlít*; attamen sua quisque abundet sententia.¹⁵⁹⁴

2591

k

Treskceš, lépe tresceš.

n, ch

Všeckno, jini *všechno*; obé ničemné a bezpotřebné, lépe díš a pěkně *všecko*. K čemu jest potvořiti to slovo? Rovně jako některé říkají *tentol jest*. Ale ti mají vejmluvu, že v kraji jejich tak mluví obecně.¹⁵⁹⁵

¹⁵⁸³ Vitiosae [...] epentheses Chybné vsuvky, jimž je třeba se důsledně vyhýbat

¹⁵⁸⁴ polonisantes popoľšťující

¹⁵⁸⁵ affectare [...] ornatus. touha po neobvyklém mluvení je neobyčejně trapný druh řečnické ozdoby.

¹⁵⁸⁶ J 11,49

¹⁵⁸⁷ per ineptam epenthesim nevhodnou vsuvkou

¹⁵⁸⁸ syncopen výpusťku, vypouštění hlásek ze slova

¹⁵⁸⁹ graeco [...] literis stahující hlásky po řeckém způsobu. Připomíná se zde kontrakce v řeckých slovesech tzv. samohláskových stažených, u nichž se stahuje samohláskové zakončení kmene a samohláska osobní přípony, např. *τιμῶν* > *τιμῶ*

¹⁵⁹⁰ reluctando vincere odporem vítězit

¹⁵⁹¹ palinodiam canere zpívat palinodii palinodie = báseň odvolávající obsah nějaké básně dřívější

¹⁵⁹² viscus (v klas. latině *viscum*) jmelí

¹⁵⁹³ quam non sua seminat arbor jež nevzrostlo ze svého stromu (Vergilius, *Aeneis* 6, 205, přel. O. Vaňorný)

¹⁵⁹⁴ ad differentiam [...] sententia. aby se zachoval rozdíl od slovesa *fallit, meľlít* (tj. mýlí); a přece každému ať zůstává jeho vlastní plný význam.

¹⁵⁹⁵ tento jev je rozšířen na pomezí hanáckých a východomoravských nářečí

A tolikéž jest při tom slovu *vzdyckny, vŕeckny*. Při tom slovu *všem*, admonitum volo lectorem.¹⁵⁹⁶ Není zlé to slovo, ale pro převrhlice¹⁵⁹⁷ lépe říci *vŕeckněm*. Quidam inepte¹⁵⁹⁸ říkají i píší *vŕeckněm, vŕeckno*; jest duplovaná epenthesis,¹⁵⁹⁹ velmi mrzká.¹⁶⁰⁰ Též někteří píší *vŕeckno*, bez potřeby, mohouce říci *vŕecko*.

Matou škodné někteří ta slova *podávati a poddávati*. *Však sem mu se dosti podával*, t. propůjčoval, podkládal etc. *Kdyby mi se poddal, v slovu se nepoddá. Podati nože, chleba etc. Poddati zámek neb město obležené etc.* — *Rudné moře* někteří po starasvětsku říkají; *rudé* říci máš, t. té barvy jako kůže rudá, aniž našlutlé aniž načervené.

t

Item *mám říci*. *Ridiculum esset ita loqui. Recte proferes sic:*¹⁶⁰¹ *mám říci*. Ale Plžákům¹⁶⁰² se pěkná zdá býti ta epenthesis; podobně jako Moravcům, když majíce říci *přijde a* nebo *přide*, i říkou *přinde a* nebo *přejde*. — Dobře diš *ve svátek*, ale zle by řekl *ve pátek, ve pondělí etc. Ve vŕecky zvony zvoní!* (260a) *v Lhotě*. — *Přišla klaněci se, přišli klanějice se*. Někteří to confundunt:¹⁶⁰³ *klanějící se*; barbara epenthesis.¹⁶⁰⁴

Ovoce, někteří inepte¹⁶⁰⁵ *ovotce*, quasi de *patre, otec*, aliquid dicere vellet;¹⁶⁰⁶ neříkáš nic o *voctě* (ač se sic říká *vo otce*) an sedí v šatlavě. — *Nepostatčilo*; lépe *nepostačilo*.

vávali

Někteří, hloupých sedláků moravských následující, říkají: *činivávali sme*. Est quidem significans singulare quiddam, sed agrestis et rustica vox.¹⁶⁰⁷ Dosti jest, říci *činivali, dělávali, zptvávali etc.* Ale dobře též diš: *smilovávali*.

Někteří epentheses¹⁶⁰⁸ škodně dělají, cum duplicant literas inerudite.¹⁶⁰⁹ Jako

n

při těchto slovích: *vina, culpa, vinna, reatus*,¹⁶¹⁰ *není bez viny, vinná polévka*. Písaři někteří, indifferenter¹⁶¹¹ tak a nebo onak píší bez soudu. A takž při některých jiných slovích. — Ano i to slovo píší vůbec zle, *léta Páně*, přidávající do prostředku bezpotřebně *h, lethá*; ješto žádný tak nemluví; podobně jako staří latiníci psávali *con-*

¹⁵⁹⁶ admonitum volo lectorem. chci čtenáře upozornit.

¹⁵⁹⁷ převrhlice zvrácené lidi (zde „nepřirozeně mluvící“); šibaly

¹⁵⁹⁸ Quidam inepte Někteří nejapně

¹⁵⁹⁹ duplovaná epenthesis dvojitá vsuvka

¹⁶⁰⁰ mrzká ošklivá

¹⁶⁰¹ Ridiculum [...] sic Bylo by směšné takto mluvit. Správně to vyslovíš tak

¹⁶⁰² Plžákům lidem z Plzeňska

¹⁶⁰³ confundunt směšují

¹⁶⁰⁴ barbara epenthesis barbarská, nekulturní vsuvka

¹⁶⁰⁵ inepte nejapně

¹⁶⁰⁶ quasi de patre [...] aliquid dicere vellet jako by chtěl něco říci o otci

¹⁶⁰⁷ Est quidem [...] rustica vox. Má to sice svůj zvláštní význam, ale slovo je to nevzdělané a neohrabané.

¹⁶⁰⁸ epentheses vsuvky

¹⁶⁰⁹ cum duplicant literas inerudite. když neobratně zdvojují litery.

¹⁶¹⁰ culpa [...] reatus vina [...] prohřešek

¹⁶¹¹ indifferenter bez rozdílu

*demptnatus*¹⁶¹² etc., jako i nyní někteří philipizantes¹⁶¹³ píší *redemptus, exemptus*,¹⁶¹⁴ vše sou to novinek milovníci, Nos poma natamus.¹⁶¹⁵

u

Teprv, teprv nyní přišel, nunc demum venit.¹⁶¹⁶ Někteří říkají *tepruv*, ale nepěkně. Někteří prostí Moravci přidají z zadu/(260b) *a, tepruva*, *agrestis vox omnino*.¹⁶¹⁷ Původ toho slova jest *prvé, první* etc. Staří mnoho užívali těch slov *prvá, prvý* (= první), a nepsávali ani říkali *pruvá, pruvý*. My říkáme: *prvé sem přišel nežli ty, a nedíme průve*. On přišel *nejprvé než ty jednýž před tebou*.

260b

t

Vzácné, vzácný. Přidávají mnozí *t*, téměř bez potřeby, však také nepřilíš škodně, píšíce *vzácné, vzácný*.

d

Item *uzříš, uzřím* píšeme vůbec; někteří pak přidávají *d*: *uzdříš*, inepte *prorsus*.¹⁶¹⁸ — *Bohatství, bohactví*; první ostřejší, druhé jest písářů těch *qui nova libenter et fingunt ipsi, et ab aliis similibus ficta libenter amplectuntur*.¹⁶¹⁹ — Někteří pak psávali *jedenadce*; staří lépe bez toho *d*. — *Nechat učíní, necht učíní*, per syncopen,¹⁶²⁰ *nechažl učíní* per epenthesein; *omnia usitata*,¹⁶²¹ prostřední jest obecné, první drobet tužší, třetí nejtuzší.

t

V Klatovech nepěkně přidávají do slova literu *t*: *ficti* = říci, *dicere*; *zvrci, zvrcti*; *převrci, převrcti, uvrcti*.

Syncopa

Ta prostředek vynímá z slov. A nemalo se jí užívá v obecném mluvení. Bývají pak tyto litery vymítány.

a

Staří říkávali: *žádný králi*, jako by řekl *žádaný*. Nyní se tak nízce a špatně takovým/(261a) slavným lidem nemluví, ale s divnými *apparaty*¹⁶²² slov, div se ti oratoři pochlebenstvím jako onen Herodes červy nerozlezou.¹⁶²³ — Item *troubou trubiti*,¹⁶²⁴ *troubu trubiti*; obě Čechům neznámé.

261a

e

Item *e*. *Nemůžete dvěma panům sloužiti*,¹⁶²⁵ *nemůžte*.

¹⁶¹² *condemtnatus* (grafická varianta *condemnatus*) prokletý, zatracený

¹⁶¹³ *philipizantes* napodobující Philippa Melanchthona

¹⁶¹⁴ *redemptus, exemptus* (grafická varianta *redemptus, exemptus*) vykoupěný, vyňatý

¹⁶¹⁵ *Nos poma natamus*. My jablka plujeme. (srov. fol. 158b, pozn. 1605)

¹⁶¹⁶ *nunc demum venit*. zrovna teď přišel.

¹⁶¹⁷ *agrestis vox omnino*. naprosto nekulturní slovo.

¹⁶¹⁸ *inepte prorsus*. zcela nejapně.

¹⁶¹⁹ *qui nova [...] amplectuntur*. kteří jednak rádi sami tvoří novoty, jednak rádi přebírají ty, které vytvořili jimi jim podobní.

¹⁶²⁰ per syncopen výpustkou, vypuštěním hlásek

¹⁶²¹ per epenthesein; *omnia usitata* vsuvkou; to vše je obvyklé

¹⁶²² *apparaty* vybaveními, výstroji

¹⁶²³ srov. Sk 12,23

¹⁶²⁴ např. Lv 25,9

¹⁶²⁵ Mt 6,24; L 16,13

j

Item litera *j*, jako *přijde, přide*; vůbec tak se mluví nyní, ale ne všudy se dobře trefí ta syncope, i při *ratolestech*¹⁶²⁶ toho slova; nebo nemůžeš říci *přida*, *veniens*, ale *přijda*; ač by se v mluvení i to mohlo strpěti, ale v psání nenáleží.

k

Item *k*: *někdo, nědo, někde, něde*; a toho často užívají ti kteříž rádi křepčí,¹⁶²⁷ v spěšném obecném mluvení může státi.

z

Item *z*. *Vložil pytel na osla, vložil prozbu soused na purmistra, vložil žádost pán na své poddané*; tu ta litera *z* quiddam gravitatis addit, et metaphoram facit acriorem;¹⁶²⁸ v obecném mluvení dobře stojí syncope, jako: *vložil dřevo na vůz*.

ž

Item *ž*. Jako, maje říci *tež den, neb takovýž den*, to jest, po sedmi dnech, i díš tak jakž to již přišlo v zvyk, *tejden, přes tejden*, t. po sedmi dnech. Licet nonnulli senes (velut noster Augusta)¹⁶²⁹ ještě tak píší: *přes tejjden*; sed isti egregie ineptiunt.¹⁶³⁰ Němci mají obyčej říkati *přes osm dní, neb dnů*. U latiníků to slovo *septimana* declinatur in plurali¹⁶³¹ *tehodnové, tehodnův*. — *Kej hřích učinil*; jako by řekl: *který hřích*. Quidam agrestius et non/(261b) satis usitate¹⁶³² říká *ká lichota*,¹⁶³³ *kou lichotu*. — *Také moci, takové. Co tu děláte? Píme* = pijeme; imperativum pro indicativo.¹⁶³⁴

ěj

Někdy také i syllaby (t. víc než jedna litera) vymítají se z slov per syncopen.¹⁶³⁵ Jako při tom slovu *chtějí, chtí*; tu se vymítá *ěj*. Též i při tom slovu *spí, dormit, spějí, dormiunt*; řídko se kdy bez té figúry užívá toho slova; kromě okolo Hulína prostí Moravci, ale ti neřikají *spějí*, než předce¹⁶³⁶ všemi usty *spijou*. Čechové utuntur singulari pro plurali.¹⁶³⁷ A tu by mohlo řečeno byti že jest enallage temporis,¹⁶³⁸ *oba dva spí*; pakli po staročesku: *oba dva spíta*, ale byl by již nyní nepřijemný archaismus. Idem admittunt participia quaedam.¹⁶³⁹ *přínáležející, přínáležící, slušící, slušející* etc.; licet hoc ad enallagen numeri verborum pertinere videatur.¹⁶⁴⁰ — Item *vidědlné* a neb *nevidědlné*. — Též *posilení, posilnění, siltm, silněm*.

ov

Item *ov*. *Učitelové staří* měl by říci, ale per hanc figuram¹⁶⁴¹ díš pěkněji *staří učitelé*.

¹⁶²⁶ ratolestech odvozených formách

¹⁶²⁷ křepčí přehánějí; spěchají

¹⁶²⁸ quiddam gravitatis [...] acriorem dodává jakési důstojnosti a metaforu činí výraznější

¹⁶²⁹ Licet [...] Augusta) Třebaže někteří starci (jako náš Augusta)

¹⁶³⁰ sed isti egregie ineptiunt. leč ti se vyjadřují mimořádně nevhodně.

¹⁶³¹ septimana declinatur in plurali septimana (tj. týden) se skloňuje v množném čísle

¹⁶³² Quidam [...] usitate Kdosi neobratně a nepřilíš běžným způsobem

¹⁶³³ lichota klam, podvod, úskok; bezpráví

¹⁶³⁴ imperativum pro indicativo. způsob rozkazovací místo oznamovacího.

¹⁶³⁵ per syncopen výpustkou

¹⁶³⁶ předce pořád

¹⁶³⁷ utuntur singulari pro plurali. užívají singuláru místo plurálu.

¹⁶³⁸ enallage temporis záměna času

¹⁶³⁹ Idem [...] quaedam Titíž připouštějí některá participia

¹⁶⁴⁰ licet [...] videatur ačkoli to patrně patří spíše k záměně slovesného čísla.

¹⁶⁴¹ per hanc figuram s pomocí této figury

ej

Někteří překřepčující¹⁶⁴² kazí češtinu i při tom slovi *nějak* = aliquo modo, nebo takto píší: *ňák*. Staří řkávali *některak*, *některaký* etc. Gravis et pulchra vox,¹⁶⁴³ lidem vážným, a v mluvení nebo psání o věcech znamenitých příhodné slove, redolet tamen archaismum.¹⁶⁴⁴

ov

Item maje řici/(262a) *zprávové zborův, vůdcové, soudcové* etc. i dí Slezák (tam okolo Opavy schovaný) *zprávce, vůdce*, admodum inepta syncope.¹⁶⁴⁵ — Item *trefovati*, někteří novitatis avidi¹⁶⁴⁶ řkají i píší *trefati*; sed ineptum est, nisi forte in carmine.¹⁶⁴⁷ — Item *lizaji štírové*,¹⁶⁴⁸ líží. — V Práchenště řkají *uratil*, když mají řici *utratil*. — *Takovou pokutou*; staří psali per syncopen *takou*; sed nunc non utimur hac voce.¹⁶⁴⁹

262a

Paragoge

s

Ta z zadu za slovem přidává literu. Příklad na literu s: *učinils, zhřešils, shřešil si*, zlí písaři přidávají škodně j: *shřešil jsi*. — Luc<ae> 7b: *a zavolav kterýchs dvou*¹⁶⁵⁰ nebo *kterýchsi dvou*; tu neudělal-li by figury, t. nepřidal-li by s, zkazil by smysl. — Ibidem *kterýžs přijiti měl*.¹⁶⁵¹ ego quidem simplicius data opera transtuli,¹⁶⁵² t. *kterýž přijiti má*. — Ad Hebr<aeos> 11: *zvolil sobě trápen byti*,¹⁶⁵³ a ne *trápenu*. Item *lépe mi trápenu býti*, a ne *trápen*.

t

Item litera t. *Tot bude lépe. Coť se stalo. Cožť se stalo. Co tě sobě smyslil. Kdot nedá, dámt* etc.

ž

Item litera ž: *zdvihniž*. To ž se přidává jako u Židů affixa (o čemž napřed nejednou obsírná zmínka učiněna, kdež i příčiny i způsoby té figury viz),¹⁶⁵⁴ *podíž, slitujž*, *auget vehementiam*.¹⁶⁵⁵ *V kterémžs ráčil složití*; někteří tu škodně/(262b) vypouštějí ž: *v kterémžs*; lépe jest přidati ž, plněji a vstřeji vzní.

262b

1642 překřepčující přiliš přehánějice, přiliš spěchajíce

1643 Gravis et pulchra vox Slovo důstojné a krásné

1644 redolet tamen archaismum. ale přece v něm už cítíme archaismus.

1645 admodum inepta syncope. velmi nevhodná výpustka.

1646 novitatis avidi novotáři

1647 sed ineptum [...] carmine. je nevhodné, (hodí se) jedině snad v písni.

1648 štírové mloci; štíři; potkani apod.

1649 per syncopen [...] hac voce. výpustkou *takou*; nyní však toho slova neužíváme.

1650 L 7,18; v textu má správně být Luc. 7 C

1651 L 7,19

1652 ego [...] transtuli já pak jsem si dal práci a přeložil jsem prostě v Blahoslavově překladu Nového zákona z r. 1568 je *kterýž přijiti má* s marginální variantou *kterýžs měl přijiti*

1653 Žd 11,25

1654 viz fol. 96b—97a, 115a—116a

1655 auget vehementiam. zesiluje naléhavost.

náš

Někdy ne toliko litera se přidává z zadu, ale celá syllaba. Jako *Satan, Satanás*; jedno z řeckého, druhé z latinského, sic obě usitatum vulgo, at tamen concinnius est apud nos posterius,¹⁶⁵⁶ t. *Satan*. Viž o tom slovu více při *Zavírce Grammatyky*.¹⁶⁵⁷

to

Item, k tomu slovcí *když* přidáváme syllabu *to, kdyžto*. Ale nevšickni umějí souditi, kde se *to* má a může učiniti slušně a kde nic. Addit vehementiam quandam ut videatur res seria agi etc.¹⁶⁵⁸

Luc<ae> 7f, pražský vykladač¹⁶⁵⁹ mrskou¹⁶⁶⁰ paragogen učinil a škodnou, při těch slovích *quae et qualis. Kteraká a jaká jest to žena*.¹⁶⁶¹ Ještě lépe plzenský¹⁶⁶² položil: *která a kteraká*. Nebo Pražák admisit ineruditum homioptoton;¹⁶⁶³ a k tomu více, nedopatřil se že *to* slovo *qualis* oběma těmi slovy *kteraká* neb *jaká* může se vykladati. Lépe i B. Lukáš:¹⁶⁶⁴ *která a kteraková*, per epenthesis, non sine archaismo¹⁶⁶⁵ (ač i *kteraká* neb *kteraký* est vetus mos loquendi, tamen nondum abolitus).¹⁶⁶⁶ Ale nejlépe Klaudyán,¹⁶⁶⁷ a po něm Beneš: *která a jaká*./

263a

(263a) Ineptae paragogae et vitandae¹⁶⁶⁸

Hned, někteří mají obyčej říkati *hnedky*, jiní šeredněji *hnedka*, jiní drobet po srbsku,¹⁶⁶⁹ ještě nepěkněji, *hnedko*, jiní též nezpůsobně *hnedetky* a nebo *hmeděčky*; nejlépe jest užívati toho prostého slova *hned*.

v

Cožkoliv, lépe *cožkoli*, a nebo *jakž* se běžně mluví *cokoli*.

to

Tehdyto, takovéto; lépe bez toho přídavku prostě říci *tehdy, takové*; kteří přidávají *to* kazí češtinu, více se k Srbům¹⁶⁷⁰ nežli k českému způsobu nakloňující.

o

Semo tamo někteří říkají, affectantes archaismos;¹⁶⁷¹ lépe říci *sem tam*. *Ač rozcestí mnohá sem tam*. Avšak pro rozdíl nominis a pronomine¹⁶⁷² piš jak chce nebo i mluv.

¹⁶⁵⁶ usitatum [...] posterius   mezi lidem běžné, ale pro nás je pěknější ono

¹⁶⁵⁷ viz fol. 158a/b

¹⁶⁵⁸ Addit [...] agi etc.   Propůjčuje odstín naléhavosti, aby bylo zřejmé, že jde o vážnou věc atd.

¹⁶⁵⁹ Melantrichova bible, viz fol. 103b, pozn. 937

¹⁶⁶⁰ mrakou   ošklivou

¹⁶⁶¹ L 7,39

¹⁶⁶² viz fol. 41b, pozn. 251

¹⁶⁶³ admisit ineruditum homioptoton   dopustil se neobratného užití téhož pádu

¹⁶⁶⁴ viz fol. 60b, pozn. 371

¹⁶⁶⁵ per epenthesis, non sine archaismo   vsuvkou, ovšem s archaismem

¹⁶⁶⁶ est vetus [...] abolitus   je starý výraz, přece však ještě nikoli vymizelý

¹⁶⁶⁷ viz fol. 43b, pozn. 263, 264

¹⁶⁶⁸ Ineptae paragogae et vitandae   Nevhodné paragogy, kterým je třeba se vyhýbat

¹⁶⁶⁹ po srbsku   lužickosrbsky

¹⁶⁷⁰ k Srbům   k Lužickým Srbům

¹⁶⁷¹ affectantes archaismos   libující si v archaismech

¹⁶⁷² nominis a pronomine   jména od zájmena

Na zemi. Někteří zle říkají: *vyhlil na zemi*; lépe takto: *sedl na zemi*, in loco,¹⁶⁷³ *vyhlil na zem*, effudit in terram, ad locum,¹⁶⁷⁴ *leží na zemi*, *upadlo na zem*.

Čechové jen o samý kalich stojí; lépe říci *o sám*. — *Ta nesnáž, ty nesnáže*; někteří to škodně pletou, říkajíce *ta nesnáže*, to jest kaziti češtinu. — *Hin*, istic.¹⁶⁷⁵ *Hin jde*,

hynky jde, Moravci ve všech: *henka de*. — Někteří dělají paragogen ineptam in participiis quibusdam,¹⁶⁷⁶ přidávající netoliko literu, ale hned syllabu. Jako při těch slovích *svrhev*, *potrhev*, *sšedev* etc., o čemž níže při figuře apocope více povím.^{1677/} (263b) Někdy pak (když participia transeunt in naturam nominum)¹⁶⁷⁸ bývá pekná paragoge. *Jest syt, pln, hrub, bohat, sytý, plný, hrubý, bohatý, pilen, pilnu, pilna, nepilna tě najde-li pán*, staří tak říkali, *potřebna nam znajíce*. Vide Archaismum.¹⁶⁷

263b

Apocope

Ta figura ujímá literu jednu na konci slova; jakož zjevné jest při těchto slovích: *nový měsíc*, novilunium, říkají v úbec *nov*, *jest nov*, a nebo *bude zítra nov* etc. — *Slavíc hod jeho*, B 14, mělo státi *slavice*. B 15¹⁶⁸⁰ *chválíc bez přestání jméno jeho*. A jest takových slov velmi mnoho. — *Utrh sem se*, utrhl. *Již sem jed*, jedl.

Když se spěšně mluví, není škodná figura; ač v písmě pro rozdíl (*jed*, venenum, a *jedl*, comedit)¹⁶⁸¹ nemají se toho písaři dopouštěti. — *Veřmi, vem*, Čechové mnozí obvykli tak říkati.

Pravi tobě, pravím; staří tak říkávali, ne pro figuru apocopen, ale pro obvyklý způsob

těch časů, tak/(264a) týmž způsobem vypovídání primae personae indicativi,¹⁶⁸² jako i nyní při některých slověch to jest, ut *snuji, kuji, šklubi*,¹⁶⁸³ *laji*. Ano tež říkávali staří *razi*, radím, a *já věrně tobě razi*, *pusť mne k sobě bez nesnázi*, tam v Dialogu

264a

¹⁶⁷³ in loco na místě

¹⁶⁷⁴ ad locum na místo

¹⁶⁷⁵ istic tam, na tom místě

¹⁶⁷⁶ paragogen [...] quibusdam nevhodnou paragogu u některých participií (přechodníků)

¹⁶⁷⁷ viz fol. 264b

¹⁶⁷⁸ participia [...] nominum charakter přičestí se mění na jmenný

¹⁶⁷⁹ Vide Archaismum Viz Archaismus (fol. 179b—180a)

¹⁶⁸⁰ Kancionál šamotulský, písně Lukáše Pražského *Krystus jediný a náš Ježíš milý* (B 14) a *Krystus Syn Boží, narodil se nyní* (B 15)

¹⁶⁸¹ venenum [...] comedit jed (otravná látka) [...] snědl

¹⁶⁸² primae personae indicativi první osoby oznamovacího způsobu

¹⁶⁸³ šklubi šklubám

smrti s člověkem¹⁶⁸⁴ napsáno. — A na týž způsob říkávali *hráji*, *hrám*, *ludo*, *hraješ*, *hraje*.

m, i

Ale to by již více ad paragogen quàm ad apocopen¹⁶⁸⁵ přínáleželo.

Velmi staré slovo jest *ve jmě* = ve jmeno. Na Moravě staré babky směšné,¹⁶⁸⁶ zehnávaly ourazy dětí plačících, kojíce¹⁶⁸⁷ je tak: *Ve jmě ranca kus mazanca, by to robě sedělo toho by nemělo*. — Někteří Čechové když měli říci *střevíce*, říkali *střeví*; na Moravě pak sedlky říkají *střivě*. — *Dost, dosti*, est in usu, maxime in familiari locutione.¹⁶⁸⁸ Ale někteří sobě phrasin formují z toho: *za dost učiniti*, jest ničemný způsob mluvení, t. phrasis. — A též ineptum est quod a nonnullis usurpatur¹⁶⁸⁹ při tom slovu *zase*, *trpiž sám za se*, totiž za sebe, *musím trpěti sám za se*. Říkají též někteří: *vlož za se*, t. za sebe na lavici neb na stolici, *za hřbet*; *vstřč čepici za se*. Rozdíl pak od onoho *zasse*, rursum,¹⁶⁹⁰ snadný jest k spatření; nebo tu duplicatur litera s.¹⁶⁹¹

be

Před se, před sebe. *Vezmi před se*, neb *před sebe tu věc* etc., lépe jest prostě, / (264b) bez figury mluvití, i pro rozdíl toho slova *předce*, *jde předce*; ačkoli v tom slovu ne s, ale c psati se má. — *Tu si přidal, tus přidal*; utrunque usitatum.¹⁶⁹² — *Učec*, docens (faemininum participium);¹⁶⁹³ prostě se píše *učeci* a lépe. *Učic*, docentes (communis generis)¹⁶⁹⁴ prostě se mluví: *učice*. V té písni Anděl k Maryji Panně:¹⁶⁹⁵ *ro-děci nepřijala*. A za ní hned v druhé:¹⁶⁹⁶ *že poroděc nezrušíš*, poroděci. — *Vztahv*,

l, v

vztah, per apocopen.¹⁶⁹⁷ Velmi užitečná apocope, euphoniae gratia.¹⁶⁹⁸ Neb tu v, aě propter significationem utiliter apponitur,¹⁶⁹⁹ jakž sluší na participium, ale však pronuntiatio esset valde insuavis, contra communem usum;¹⁷⁰⁰ mohl by se psáti,

¹⁶⁸⁴ *Rozmlouvání člověka se Smrtí*, rozsáhlá veršovaná skladba s prohusitskou tendencí z 2. pol. 15. stol.; tiskem vyšla jako *Hádání smrti s člověkem* v Plzni (Bakalář) 1507, Prostějově (Aorgus) 1557 a Praze (Dačický) v pol. 16. stol., Knihopis 2338—2341 (citované místo se v původní podobě nedochovalo; v tisku Dačického má tuto podobu: *Vždyt prosím a radím tobě / pust mne bez nesnázi k sobě*. Srov S. Vrtel-Wierczyński: *Staroczeski dialog moralizujący z początku wieku XVI-go*. Sborník filologický, IX, 1931, s. 21)

¹⁶⁸⁵ ad paragogen quàm ad apocopen k paragoze než k apokopě

¹⁶⁸⁶ směšné žertovné, veselé

¹⁶⁸⁷ kojíce konejšice

¹⁶⁸⁸ est in usu [...] locutione. užívá se, ponejvíce v domácí mluvě.

¹⁶⁸⁹ ineptum [...] usurpatur nevhodné je to, co někteří uplatňují

¹⁶⁹⁰ rursum znova

¹⁶⁹¹ duplicatur litera s zdvojuje se písmeno s

¹⁶⁹² utrunque usitatum. obojí obvyklé.

¹⁶⁹³ faemininum participium přechodník ženský

¹⁶⁹⁴ communis generis pro všechny tři rody

¹⁶⁹⁵ bratrský kancionál z r. 1541, A8; Kancionál šamotulský, A 14; píseň *Anděl k Panně Maryji Kristuov posládn biše*

¹⁶⁹⁶ bratrský kancionál z r. 1541, A 9; Kancionál šamotulský, A 15; píseň *S vysokosti nebeské od Otce svělosti*; text: *A poroděc nezrušíš*

¹⁶⁹⁷ per apocopen apokopou

¹⁶⁹⁸ euphoniae gratia kvůli libozvučnosti

¹⁶⁹⁹ propter [...] apponitur je užitečné přidávat vzhledem k smyslu

¹⁷⁰⁰ pronuntiatio [...] communem usum výalovnost by byla velmi nepřijemná a proti běžnému úzu

ale jedné si in pronunciatione praeteriretur.¹⁷⁰¹ Dobrý jest rozdíl tou literou: *vztahv a vztahl*; neb první jest participium praeteritum,¹⁷⁰² druhé pak jest verbum praesens.¹⁷⁰³ Ale nejlépe jest tomu slovu povyhnouti někudy okolicí.¹⁷⁰⁴ Podobně jako při tom slovu Luc<ae> 19: *vzhledv vzhůru*,¹⁷⁰⁵ lépe by řekl *vzhledna*, aut resolvendo¹⁷¹⁰ a

Act<orum> 7: *vzhledv v nebe*;¹⁷⁰⁶ inepte transtulit,¹⁷⁰⁷ lépe *pohledv do nebe*.

Poklekv,¹⁷⁰⁸ lépe *poklek na svá kolena*, per apocopen. Hoc enim est *κακοφωνεῖν*.¹⁷⁰⁹

vzhled, a nebo simpliciter¹⁷¹¹ *vzhled*; ale nejlépe *pohledv zhůru*, ut nos transtulimus.¹⁷¹²

Mikuláš Konáč¹⁷¹³ dobrý Čech, v předmluvě na Dymnu¹⁷¹⁴ položil to slovo *povrhl*, místo toho *povrhev*. (265a) Item Mat<thaei> 27: *povrhev sířibrné*,¹⁷¹⁵ lépe *povrh*. Marc<i> 10: *poklekv*;¹⁷¹⁶ lépe per enallagen¹⁷¹⁷ *poklekna*; scilicet tempus mutabitur,¹⁷¹⁸ ale bez škody. Však v některých slovích může to v státi jako *učiniv*, *pokloniv*, *utrativ*.

Jest, je. Však jest on nám mnoho dlužen, však je on nám mnoho etc., v obecném mluvení usitata nec inelegans apocope.¹⁷¹⁹ — Luc<ae> 3: *Kdo je vám ukazal?*¹⁷²⁰ t. kdož jest vám. Item: *Kdože vam ukazal.* — Marc<i> 6,5:¹⁷²¹ *On tě z mrtvých vstal*,¹⁷²² onť jest z mrtvých vstal. *Ten tě byl. Šeltě již, šelt jest, bylť jest.* — Bývá také apocope, když nomina transeunt in naturam participiorum:¹⁷²³ *syťý, plný, syť, pln*; vide supra de paragoge.¹⁷²⁴

Někdy se celá syllaba odvrže od slova. Jako: *Semť roztržen na vše strany*; měl říci *na všecky strany*; sed in carmine¹⁷²⁵ může slušně státi.

Než sou některé apocope velmi nezpůsobné ac omnino vitandae.¹⁷²⁶ Jako v Moravě mnozí takto říkají: *mošť byť*; Čechové eleganter proferunt:¹⁷²⁷ *mušť býti.* — *Stádo*

¹⁷⁰¹ si in pronunciatione praeteriretur. kdyby se ve výslovnosti vynechávalo.

¹⁷⁰² participium praeteritum minulý přechodník

¹⁷⁰³ verbum praesens sloveso v přítomném čase (autorův omyl)

¹⁷⁰⁴ okolicí oklikou

¹⁷⁰⁵ L 19,5

¹⁷⁰⁶ Sk 7,55

¹⁷⁰⁷ inepte transtulit přeložil nevhodně (tj. překladatel Melantrichovy bible, srov. fol. 253b, pozn. 1472, 103b, pozn. 937)

¹⁷⁰⁸ Sk 7,60

¹⁷⁰⁹ Hoc enim est *κακοφωνεῖν*. To totiž špatně zní.

¹⁷¹⁰ aut resolvendo buď opisem významu

¹⁷¹¹ simpliciter jednoduše

¹⁷¹² ut nos transtulimus jak jsme přeložili my srov. Blahoslávův překlad Nového zákona z r. 1568: *pohledv zhůru* s marginální variantou *nahoru*

¹⁷¹³ viz fol. 3a, pozn. 20

¹⁷¹⁴ *Pravidlo lidského života, jinak podobenství starých mudrcův [...]* kteréžto také *Dymnovy a Kelilovy knihy slovů*, Praha (Konáč) 1528, Knihopis 1124

¹⁷¹⁵ Mt 27,5

¹⁷¹⁶ Mk 10,17

¹⁷¹⁷ per enallagen záměnou

¹⁷¹⁸ scilicet tempus mutabitur čas se totiž změní

¹⁷¹⁹ usitata [...] apocope. běžná a velmi vkusná apokopa.

¹⁷²⁰ L 3,7

¹⁷²¹ správně Marc. 6 C

¹⁷²² Mk 6,16

¹⁷²³ nomina [...] participiorum jména nabývají povahy participií

¹⁷²⁴ vide supra de paragoge viz výše o figuře paragoge (fol. 262a)

¹⁷²⁵ sed in carmine ale v písni

¹⁷²⁶ ac omnino vitandae. a máme se jim důsledně vyhýbat.

¹⁷²⁷ eleganter proferunt pěkně říkají

sviň,¹⁷²⁸ t. sviní; ineptiss<ima> apocope,¹⁷²⁹ Beneš tak vyložil. Dicimus: *sviň tu kůži, svinul plátno*. — *Pohleho, hereho; hle* neb *hled*, v běžném domácím mluvení u mnohých Čechů usitatum./(265b) — *Netolík*, lépe říci *netoliko*. Ač tam v písni: *Netolík k dobrému pudí* etc.;¹⁷³⁰ sed non est imitandum,¹⁷³¹ a i to místo hodné jest napravení. — *Mnoho tisíc*, totiž mnoho tisícův; *osm tisíc*, tisícův, pěkná a zvyklá apocope. *Tisíc tisíců sloužili mu, tisíckrát tisíc tisícův, a pakli millionův*. — *Krůpě malá, krápet češtěji. Ani krůpěje*, genitivus. *Ani krůptě piva nemám, krůpějíčka, krápetek*.

Antistechon

Když se obyčejná litera vyvrže z slova, a jiná na její místo vloží. Jako při tom slovu *muš*, Čechové tak říkají; Moravci pak *moš*, inepte¹⁷³² a nezpůsobně; a někteří hloupi *mosej*. — *V maštali*, in stabulo. Někteří přečešťující a překřepčující¹⁷³³ říkají *v marštali, v mašteli*. — *Svatý, svatější, nejsvatější*; Čechové *nejsvětější*; papeži tak píší: sanctissimo.¹⁷³⁴ *Svět*, Moravci říkou *svatí*, sancti; od *svěcení* a od *svatosti*.

a, e, i

Hládej, hládej, hládej, hládej; hledati jest querere, *hlédati* neb *hlidati* jest custodire. Ale sedláci v Čechách pro rozdíl hmotnější mezi tím takto říkají: *hládej klisen, nehledej peněz neztratil-lis*. Moravci někteří, a v Čechách ženy říkají *hlídám*. Nejlépe pak bylo by tu diphtong udělati:/(266a) *hlídám*. Nebo lidé staří kteříž právě a dobře český mluví, téměř exprimunt diphtongum illum integre.¹⁷³⁵ — Takž také i o tom slovu *myslice, smyslice*. Ale kdo by toho šetřil? — *Pěrko, pýrko za birýtkem*. — *Dokavádž*, někteří šeredně říkají *dokavadž*. Jako Slováci *poněvádž*, majíce říci *poněvadž*.

a, ě

Item, *zmateno* Čechové říkají, Moravci *změteno*. — *Světí*, t. sancti; lépe říci *svatí*, pro rozdíl od druhého slova *svět*, t. sůl, vodu, byliny, consecrare.¹⁷³⁶ Však říká se vůbec *nejsvětější*, a ne *nejsvatější*.

á, í

Svížice Čechové říkají, Moravci *svážice*; subtilius est prius.¹⁷³⁷ — *Nasál semene, nasel* obecněji říkají. Onono est velut theologicum.¹⁷³⁸ Moravci někteří *nasil* inepte.¹⁷³⁹ — *Mat<thaei> 12: počali*.¹⁷⁴⁰ Beneš *počeli* inepte; tuším že je vzal od onoho starého: *počechu se vymlouvati*.

¹⁷²⁸ Mt 8,30—32

¹⁷²⁹ ineptissima apocope   velice nevhodná apokopa

¹⁷³⁰ bratrský kancionál z r. 1541, G 13, píseň *Kdož chce milý Bohu býti, odlučen jeho nebyti*

¹⁷³¹ sed non est imitandum   ale nemá se to napodobovat

¹⁷³² inepte   nejapně

¹⁷³³ překřepčující   přehánějící

¹⁷³⁴ sanctissimo   nejsvětějšímu

¹⁷³⁵ exprimunt [...] integre.   úplně tuto dvojhlásku vyslovují.

¹⁷³⁶ consecrare   posvěcovat, zasvěcovat

¹⁷³⁷ subtilius est prius.   to první je jemnější.

¹⁷³⁸ est velut theologicum.   je jakoby teologické.

¹⁷³⁹ inepte   nejapně

¹⁷⁴⁰ Mt 12,1

Quidam nonnullas voces confundunt inepte.¹⁷⁴¹ Jako, *pro hřešení, prohřešení*. Ješto by měl tu rozdíl byti. *Pro hřešení*, propter peccantiam vel peccare.¹⁷⁴² *Prohřešení*, t. hřichu se dopouštění, hřichu spachání. — *Odňato, odjato*; obé dobré, však druhé lepší. — *Nikdy, sedláoi nikdá*. — *Pochodí, pochází*; obé zvyklé.

Chození do kostela, na pole etc.; okolo Evančie¹⁷⁴³ říkají *chodění*. Rovně jako *cesta, těsta* etc. *Dáti, daci. Tisař, cisař*./(266b) *Cihla, tihla, všemohouť* etc.

266b

a, e

Urazil sa, lépe urazil se; ono jest po strážnicku. Okolo Evančie na Moravě, zvláště

Hoc ad dialectos pertinet.¹⁷⁴⁴

ve všech, mnozí proměňují *i* v *z*; majíce říci *dítě*, i řkou *dztě* a nebo *dzca*. Píše, *pžše*. Divadla, *dzvadla*.

c t

Item, *t* jmenují místo *c*; majíce říci *cesta*, i řeknou *těsta*. *Tisař* místo *cisař*. *Maličko, maličko* někteří v Moravě; první lepší. — Někteří majíce říci *lecdes*, i dějí *ledakdes*. inepte; na Moravě tak mluví mnozí; ale i v Čechách per incuriam¹⁷⁴⁵ nejedni tak píší. viz v novém herbáři českém¹⁷⁴⁶ na mnoha místech. Item *lecos* majíce říci i řkou *ledacos* neb *ledacosí*, Moravky a někteří hloupí říkají *nedacosí*.

á í

Otíži, otížeš se, tíži tebe Čechové říkají; Moravci *otáži*, a po hulínsku *otážu se, táže se* etc.

a, u, ovi

Marci 3: *synové hromovi*,¹⁷⁴⁷ *hroma, hromu*; nejprvnější dobré a vlastní, druhé sedlaké, třetí dětinské.

Nasál pěkné slovo theologicum,¹⁷⁴⁸ *nasel*, vůbec se ho užívá, *nasil*, Moravci někteří tak mluví.

Všecko quidam scioli ineptiunt¹⁷⁴⁹ říkajíce *všicko*, potvoří se bez potřeby; než staří

e i

prvé tak říkávali, jako v Písničích starých¹⁷⁵⁰ L 4; ale nyní již non est in usu.¹⁷⁵¹ — *Všecken* dobře se dí; *věškeren* obsoletum;¹⁷⁵²/(267a) *všecek*, hloupě, po sedlaku; *všecken*, po starasvětsku, archaismus; ale první nejlepší. — Při tom jménu *Vylém*, také nejednostejnost jest. Jední píší *Vylím*, jiní *Vylém*; obé dobré. Staří říkali: *Vylím vodu*

26 7a

¹⁷⁴¹ Quidam [...] inepte. Mnozí nevhodně směšují některá slova.

¹⁷⁴² propter [...] peccare. kvůli hřešení nebo pro hřich.

¹⁷⁴³ Evančie Ivančie

¹⁷⁴⁴ Hoc [...] pertinet. Toto se týká nářečí.

¹⁷⁴⁵ per incuriam z nedbalosti

¹⁷⁴⁶ viz fol. 242a, pozn. 1254

¹⁷⁴⁷ Mk 3,17

¹⁷⁴⁸ theologicum teologické

¹⁷⁴⁹ quidam scioli ineptiunt někteří mudráci nevhodně přehánějí

¹⁷⁵⁰ bratrský kancionál z r. 1541

¹⁷⁵¹ non est in usu neuzžívá se

¹⁷⁵² obsoletum zastaralé, vyšlo z užívání

čistou; my nyní říkáme pěkněji: *Vyleji vodu*. — *Radše*, Moravci říkají *radši*; Čechové dobří říkají *raději*, nebo ono jest verštatní. Okolo Perštejna¹⁷⁵³ říkají *rejši*. — *Před soudcem státi*. In carmine veteribus usitatum fuit dicere:¹⁷⁵⁴ *před soudci stanou*, viz Písň staré, L 3;¹⁷⁵⁵ sed prior modus melior.¹⁷⁵⁶ — *Zradce*. *Krystus Pán za stolem oznámil svého zradci*, accusativus est; alii utuntur nominativo *zradce*; sed vitanda est amphibologia.¹⁷⁵⁷

í, é

Chválice. Staří říkali i psávali *chválíce*; obé dobré, však první drobet po žensku zní: tu by neležel stál ten dyftoňg *chválícece*. — Item *ztáhni ruku, ztáhni*. — *Otláži, otláži* po moravsku. — Někteří kazí dobrá slova proměňováním *i* kratkého v dlouhé *í*: *čeledín, dvořenín, mouřenín, kniha*; item in pronominibus:¹⁷⁵⁸ *škodlivě, bedlivě, pečlivě, lechčejí, pěkněji, milejí, spěšnějí*. Malé tu *i* psáno býti má; est enim brevis haec syllaba.¹⁷⁵⁹

Visely šaty na bidle, někteří říkají *visaly*. Obé české, první však obecnější, druhé *agrestius sonat*,¹⁷⁶⁰ hrubě po sedlsku. (267b) — *Vyslyševše, vyslyšavše*; primum magis commune, posterius magis theologicum, quiddam enim habet gravitatis;¹⁷⁶¹ *slyšal, slyšel, slyšela, uslyšela*. — Někteří z bludu, nemajíce neb nevědouce rozdíl mezi *věječkou* a *vějíčkou*, jedno za druhé kladou; jako v *Zákoně Mat<thaei>* 2. kap.¹⁷⁶² Ale *vějíčka* jest na níž ptáky lapají; *věječka* jest lopata, kteréž sedláci nebo mlatici užívají když vějí obilé mlácené. *Vějíce* tolikéž jest jako *vějíčka*; aut solet esse plurale,¹⁷⁶³ *mnohé vějíce* neb *vějíčky*. *Vějíce* est verbum,¹⁷⁶⁴ *větrové vějíce suší zemi, vějíce obilé mlatici*.

Náměsečník, náměsíčník; utrunque usitatum.¹⁷⁶⁵ Prvního toho ti užívají kteříž rádi překřepčují. — Item *má býti šetřeno, šetřino*; utrunque usitatum. — *Sekera*. Moravci hůře: *sekyra*. — *Mající, majíce*. *Mat<thaei>* 26: *žena mající nádobu masti*.¹⁷⁶⁶ *Stáli tu muži majíce zbroj na sobě, mající zbroj*, lepší první. *Stály ženy vdovy, mající fáchy*¹⁷⁶⁷ *dlouhé*; lépe než *majíce*. — *Místečko*. Někteří okolo Prahy říkají *městíčko*; obé české. — *Okázal*, theologica vox;¹⁷⁶⁸ *ukázal*, prosté obecné slovo. — *Vstoupil na hůru*, in montem, aut in superiorem domus partem.¹⁷⁶⁹ *Nahoru zavolán* = na zámek

¹⁷⁵³ okolo Perštejna v okolí hradu Pernštejna na západní Moravě

¹⁷⁵⁴ In carmine [...] dicere V písňích starých autorů se běžně říkalo

¹⁷⁵⁵ bratrský kancionál z r. 1541, píseň Lukáše Pražského *Kdyžto přijde přehrozný Páně den*; text: *a věični před niemo soudci stanou*

¹⁷⁵⁶ sed prior modus melior. ale první způsob je lepší.

¹⁷⁵⁷ accusativus [...] amphibologia. je akuzativ; jiní užívají nominativu *zradce*, ale je třeba se vyhnout dvojznačnosti.

¹⁷⁵⁸ item in pronominibus také u zájmen (zřejmě omylem místo náležitého *in adverbis* u příslovců)

¹⁷⁵⁹ est enim [...] syllaba. tato slabika je totiž krátká.

¹⁷⁶⁰ agrestius sonat hruběji zní

¹⁷⁶¹ primum magis [...] gravitatis první je obecnější, druhé teologičtější, má totiž jakýsi odstín důstojnosti

¹⁷⁶² správně 3. kap., tj. Mt 3,12

¹⁷⁶³ aut solet esse plurale nebo bývá v množném čísle

¹⁷⁶⁴ est verbum je sloveso

¹⁷⁶⁵ utrunque usitatum. obojí je obvyklé.

¹⁷⁶⁶ Mt 26,7

¹⁷⁶⁷ fáchy vlečky

¹⁷⁶⁸ theologica vox teologický výraz

¹⁷⁶⁹ in montem [...] partem. na horu, nebo do horní části domu.

ku pánu. —/(268a) *Pojme ženu. Půjme své hostě. — Vožere se, vožíře (Nejeden se ožíře, ani čert ani zvíře; tam v jakés písničce položeno); utrunque est usitatum.*¹⁷⁷⁰ — Než někteří tou formou; ono dobré slovo *říditi* kazí, říkajíce na tom místě *řediti*, subtylněji mluvíti chtějí affectant novitatem,¹⁷⁷¹ překřepčují drsavě¹⁷⁷² ozdobovati usilující řeč svou jakous křepkostí, jako když kůň velikou bujností neví jak má lomiti nohy etc. Atque hac ratione,¹⁷⁷³ jakož při tom slovu tak i při jiných confundunt voces,¹⁷⁷⁴ dvou slov ratolesti pletou. *Řediti* jest rarefacere: odtud sstupuje *řidký, řidká barva, řidké plátno. Říditi* pak jest v řád uvesti; odkudž sstupují ratolesti: *řád, zřídil, zřízení, zřizený.* — Item: *vystřehati, vystřihati* lépe; jiné jest však *nůžkami něco vystřihati.* — Než někdy při některých slovích ta forma může místo míti. Jako, řekl-li by *navštíviti, navštíviti*; obé nezlé. — *Nětiti, nítiti*, tež obé české. — *Zapěratí, zapírati, zpěratí. Zpěvati, zpívati. Bydlel, bydlil;* utrunque usitatum, lepší však *bydlil. Kněha, kniha* někteří říkajíce přečeštují; lepší obvyklé slovo *knihá, knihy.* — *Pohlíedati;* někteří říkají v Čechách na nekterých místech/(268b) *pohlizeti;* unum et idem frequentativum utrunque, elegantius tamen multis videtur posterius.¹⁷⁷⁵ — *Sluje,* slove; inepta inflexio.¹⁷⁷⁶ Někteří zlí Čechové tak mluví i píší. Ač i Jan Straněnský¹⁷⁷⁷ (sic dobrý muž i Čechů milovný) takto napsal v jednom místě: *Co to sluje do pekla sstupovati.* Lépe Beneš a Gsell¹⁷⁷⁸ Mat<thaei> 1: *jenž slove Krystus*¹⁷⁷⁹ a ne *sluje.* — *S nými,* cum illis, někteří po domažlicku, ut F<rater> I<ohannes> Rohius solet;¹⁷⁸⁰ lépe říci *s nimi.* Verum in singulari retinendum est *í,* ut¹⁷⁸¹ *s ním,* cum illo. Ač bude amphibologia¹⁷⁸² pro ono slovo *sním* = comedam totum,¹⁷⁸³ devorabo, sežeru. Sed potest haec amphibologia facile tolli.¹⁷⁸⁴ Nebo comedam, *sním* psati se má s dlouhým *f;* ale cum illo, *s ním* malý *s* má býti, proto že sic reddetur praepositio *cum* per literam *s.*¹⁷⁸⁵ V Písniích starých M 2:¹⁷⁸⁶ *již Bůh ráčil oblíbíti,* má býti *již,* quam, kteroužto obět; accusativus iste non patitur longum iota sed breve; quod si feceris longum *í,* bude *již,* kteréžto, ablativus erit omnino.¹⁷⁸⁷ Dí-li kdo, *již* někdy bývá adverbium *iam,* na tom nic nezáleží, okolní slova dobře vokází, jaká significatio¹⁷⁸⁸ toho slova jest. — I toť jest antistechon, když dlouhá litera místo krátké se klade, vel contra;¹⁷⁸⁹ jako máje říci *okřikl ho,*/(269a) i dí někdo nebo napíše: *okřikl.* — Item

268b

269a

- ¹⁷⁷⁰ utrunque est usitatum. obojí je obvyklé.
¹⁷⁷¹ affectant novitatem honí se za novostí (výrazu)
¹⁷⁷² drsavě bujně
¹⁷⁷³ Atque hac ratione A takto
¹⁷⁷⁴ confundunt voces zaměňují slova
¹⁷⁷⁵ unum et [...] posterius. je to jedno a totéž, obojí je opětovací, ale mnohým se zdá vkusnější to druhé.
¹⁷⁷⁶ inepta inflexio. nevhodné ohýbání.
¹⁷⁷⁷ viz fol. 210a, pozn. 716
¹⁷⁷⁸ viz fol. 4b, pozn. 30
¹⁷⁷⁹ Mt 1,16
¹⁷⁸⁰ ut F. I. Rohius solet jak dělává b. J. Roh (srov. fol. 26b, pozn. 194, 255a, pozn. 1511)
¹⁷⁸¹ Verum [...] ut Avšak v jednotném čísle je třeba zachovat *í,* jako
¹⁷⁸² amphibologia víceznačnost
¹⁷⁸³ comedam totum sním všechno
¹⁷⁸⁴ Sed potest [...] tolli. Avšak tuto víceznačnost lze snadno odstranit.
¹⁷⁸⁵ sic [...] literam *s.* předložka *cum* se tak přeloží literou *s.*
¹⁷⁸⁶ bratrský kancionál z r. 1541, píseň Adama Šturma *K chvale Pána Boha svého, z dobrodienie velikého*
¹⁷⁸⁷ accusativus iste [...] erit omnino. tento akuzativ nesnese dlouhé jota, vyžaduje krátké; neboť kdybs tam dal dlouhé *í,* bude *již,* kteréžto, bude to ovšem ablativ.
¹⁷⁸⁸ significatio význam, smysl
¹⁷⁸⁹ vel contra nebo naopak

při tom slovu *břeňkavý* Beneš ineptam fecit antistechon¹⁷⁹⁰ a řekl *břeňčavějšť*. Vide in Gramm<atica>.¹⁷⁹¹ — Idem maje říci *při těch slovích*, řekl *při těch slovech*. Co jest medle kaziti češtinu jestli že to není? — Vlastní a příležitost místo má ta figura, i při těch slovích Mat<thaei> 18 *mezi ním*.¹⁷⁹² *Mezi tebou a jím samým*. Ale zle by řekl: *mezi jim*. A též nepěkně: *Mezi tebou a ním samým*. Ač Klaudyán v svém Zákoně¹⁷⁹³ tak položil. — *Opil se, upil se*; parum differunt, et utrunque est in usu.¹⁷⁹⁴ Ač vlastně to slovo *upiti* jest partem quandam exhaurire, non tamen inebriari.¹⁷⁹⁵ — *Dověrně, důvěrný*, moravská slova; Čechové říkají *dověrný, důvěrně*. — *S tvou volí; vůlí raději říci. Volí Čechové krále a Němci císaře*. — *Před se, přece*. Quidam per hanc figuram confundere volunt has voces,¹⁷⁹⁶ jedno za druhé kladouce neslušně a škodně. *Předce* jest expletiva quaedam dictio.¹⁷⁹⁷ *Půjdu předce*, pergam eundo ut procedam vel pergam.¹⁷⁹⁸ Ale *před se* jest tolikéž jako by řekl *před sebe*. *Vezmi před se* neb *před sebe tuto práci*. — Item: *prospívá, prospívání*, proficit.¹⁷⁹⁹ *Pro zpívání zvoláno pachole*, propter cantum.¹⁸⁰⁰ — *Zpívá, dozpívá brzy, dospívá sukna*,¹⁸⁰¹ *dospívá k jarmarku, nemohl dospěti*,/(269b) *perficere, pertingere ad scopum*.¹⁸⁰² — Při některých slovích snadně se vidí, která litera se užívati má, jako *naspal se, vyznal, přiznal se, prosím, prože, prosba*, někteří píší *prozba*; říkámeť sic *prosím, prositi*, a však liberum sit cuique iudicium.¹⁸⁰³ Staří psávali *sbor*; my stavíme literu z místo *s*, *zbor*, ačkoli, neříkáme *zebrání* ale *sebrání* = shromáždění. — *U Bůh věřiti* staří říkali, my říkáme *v Boha*. — Alicubi tamen, theologis praecipue concedi posset usus huius phrasis; jako, říci quandoque.¹⁸⁰⁴ *Jdiž u pokoji*. — Byl tehdaž obyčej, mnoho *u*, litery *té*, užívati místo *v*. V starých pergamenových knihách psaných český, mnoho se toho nalézá. Ale nediv, z latiny to bylo, odkudž liter i písma českého jest původ. — *Skroušené srdce*, cor contritum, staří říkali; my nyní někdy říkáme *skroucené*, ale jest ještě vox nova, metaphora usu non satis confirmata,¹⁸⁰⁵ jako nový zeman. — *Tudy jde*, dobře díš; ale Moravci říkají *tudy*, inepte, Mat<thaei> 20: *že by Ježíš tudy šel*.¹⁸⁰⁶ — *Pryč Čechové; Moravci přeč* inepte. — *Lehýčky, lehoučky*; první české obvyklé, druhé jest moravské, ale však již ho i Čechové mnoho užívají; contrahunt aliqui¹⁸⁰⁷ *lehúčky*,/(270a) — *Kvěsti*,¹⁸⁰⁸ žalm 92, *kvěsti* inepte.

V Zákoně Páně, v zákonu, quidam aberrantes, dativus est enim *zákonu*,¹⁸⁰⁹ *k zákonu*, ablativus *od zákona*. Tolikéž *k žalmu, v žalmě*. A však nyní již neříkáme *v žalmě pátém*

¹⁷⁹⁰ Beneš [...] antistechon Beneš udělal nevhodné antistechon

¹⁷⁹¹ viz fol. 10a

¹⁷⁹² Mt 18,15

¹⁷⁹³ viz fol. 43b, pozn. 263, 264

¹⁷⁹⁴ parum [...] in usu. je mezi nimi jen malý rozdíl a obojího se užívá.

¹⁷⁹⁵ partem quandam [...] inebriari. vypít jen část a nikoli zpít se.

¹⁷⁹⁶ Quidam per hanc [...] has voces Někteří touto figurou tato slova směšují

¹⁷⁹⁷ expletiva quaedam dictio. jakýsi doplňovací výraz.

¹⁷⁹⁸ pergam eundo [...] vel pergam. půjdu kupředu, abych postoupil nebo bral se vpřed.

¹⁷⁹⁹ proficit má úspěch

¹⁸⁰⁰ propter cantum kvůli zpívání

¹⁸⁰¹ dospívá sukna dokončuje, dodělává sukno

¹⁸⁰² perficere, pertingere ad scopum. dospět k cíli, dosáhnout cíle.

¹⁸⁰³ liberum [...] iudicium. každý ať svobodně uváží.

¹⁸⁰⁴ Alicubi [...] quandoque Někde, zejména u teologů, může se povolit užití této vazby; jako, říci někdy

¹⁸⁰⁵ vox nova [...] confirmata nový výraz, metafora, kterou ještě dost nestvrdil úzus

¹⁸⁰⁶ Mt 20,30

¹⁸⁰⁷ contrahunt aliqui někteří stahují

¹⁸⁰⁸ Ž 91(92),13

¹⁸⁰⁹ quidam [...] enim zákonu někteří chybně, neboť je to dativ zákonu

neb šestém, ale v žalmu etc., per antiptosis.¹⁸¹⁰ Item: na soudu, v soudu, po soudu, k soudu. V soudu, koupil sud, někteří však v sudě, v sudích své věci vezou. — Ineptissime quidam křepčí,¹⁸¹¹ říkajíce kderýž místo kterýž; a kderak místo kterak, kteráž, kterakým způsobem, na kderém místě etc. — Obé se dobře dí: nedbá na tě, nebbá za tě. — Modlitba píší někteří; lépe staří: modlitba, modlití. — Zeman nyní říkáme, staří říkali zemenin a zemanin. A naodpor zase: cizozemec, t. rodem z cizí země; zeménin, rodem z té země etc. Ta země jest patria¹⁸¹² jeho, téměř jako by latíně řekl patricius. — Půjdemě dolů do lochu, Plzáoi.¹⁸¹³ dolu do lochu.¹⁸¹⁴ — Ministri in hac vita¹⁸¹⁵ všech sluzi býti musejí, dixit quidam,¹⁸¹⁶ napoly po polsku, nebo Poláoi říkou sluzi, ale Čechové služebníci neb kněží./

(270b)

Metathesis

Ta figura, litery a neb i syllaby překládá, vynímaje nebo nevynímaje jich ven z slova. Jako při tom slovu všecek, všicek, všecken, všečen, vešken. Prvního víc Moravci než Čechové užívají. Druhého ti užívají jenž překřepčují. Třetí jest obecné et usitatum vulgo¹⁸¹⁷ Čechům, a zvláště in rebus theologicis; videtur etiam nonnihili gravitatis habere.¹⁸¹⁸ Čtvrté jest staré, obsoletum,¹⁸¹⁹ staří kazatelé užívali ho předešlých let ještě, již nyní non est in usu.¹⁸²⁰ Páté jest ještě starší, et magis obsoletum.¹⁸²¹

Povolně, alii, ut plurimum Moravci,¹⁸²² povolně, id est paulatim, sensim, non violenter;¹⁸²³ jiní říkají, ale drobet v rozdílných příčinách, fere in alia significatione¹⁸²⁴ volně. — Pivnice někteří říkají, mně se lépe líbí prosté staré pivnice. — A toličež klobouk, klobouk; ač to obé jest v zvyku. — Zvláště, to slovo zlí písaři kazí, v Čechách i na Moravě, píšíce vzláště, prorsus contra rationem et etymologiam.¹⁸²⁵ — Podlé pána svého, vedlé pána; i jednoho i druhého se užívati může na jednom a témž místě./ (271a) Ač by mohl i rozdíly ukázan mezi těmi slovy, ale kdo by ho šetřil.

Chelčický (sic nezlý Čech) v Postilli,¹⁸²⁶ syllabam pro syllaba posuit.¹⁸²⁷ pomínuje; puerilis archaismus;¹⁸²⁸ měl říci pomínejíce. — Odjal, jiní odňal; obého se užívá, však první snad lepší. Odjímá, odnímá. Odejmu a ne odeňmu. Odjiti od něho ouřad. — V outerý půjdu; někteří inepte v outerek.

270b

271a

¹⁸¹⁰ per antiptosis záměnou pádů

¹⁸¹¹ Ineptissime quidam křepčí Někteří velmi nejspíše přehánějí (nadsazují, afektovaně se stylizují)

¹⁸¹² patria vlast

¹⁸¹³ Plzáoi lidé z Plzeňska

¹⁸¹⁴ do lochu do sklepa

¹⁸¹⁵ Ministri in hac vita Kněží za tohoto života

¹⁸¹⁶ dixit quidam řekl kdosi

¹⁸¹⁷ et usitatum vulgo a obecně běžné

¹⁸¹⁸ in rebus [...] gravitatis habere. v náboženských věcech; je v něm totiž cítit jakýsi odstín důstojnosti.

¹⁸¹⁹ obsoletum zastaralé

¹⁸²⁰ non est in usu. neužívá se ho.

¹⁸²¹ et magis obsoletum. a ještě zastaralejší.

¹⁸²² alii, ut plurimum Moravci jiní, většinou Moravané

¹⁸²³ id est [...] non violenter tj. pozvolna, povlovně, nenásilně

¹⁸²⁴ fere in alia significatione v poněkud jiném významu

¹⁸²⁵ prorsus [...] etymologiam. naprosto proti zdravému rozumu a etymologii.

¹⁸²⁶ Petr Chelčický (kolem 1390—kolem 1460); *Kníha výkladuov spasitedlných na čtenie nedělní celého roku* (vznikla na konci 30. let 15. století); tisk: Praha (Severin) 1. a 2. díl 1522¹, 1. díl 1532², Knihopis 3300 — 3301 (Ed: E. Smetánka, *Petra Chelčického Postila* 1,2. Praha 1900, 1903)

¹⁸²⁷ syllabam pro syllaba posuit zaměnil jednu slabiku jinou

¹⁸²⁸ puerilis archaismus dětinský archaismus

